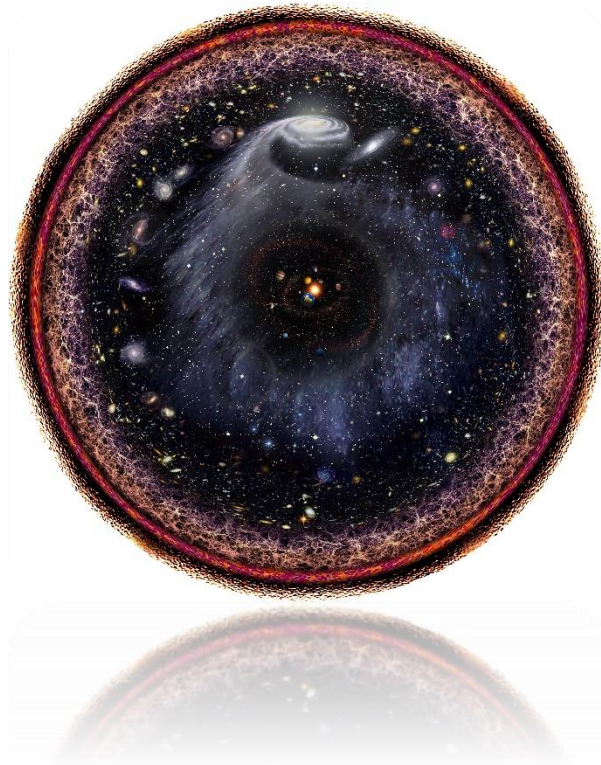

Lunds universitet

Idé- och lärdomshistoria: Kandidatkurs - ILHK02, Examensarbete 15,0 hp

Handledare: Kristiina Savin

VT 2024

Platons gudsbegrepp

– en semasiologisk undersökning

Theodor Sigmond

Abstract

The philosopher Plato lived and worked in ancient Greece, a religious society where a popular tradition of polytheism was prevalent. In relation to a cultural context of the famous myths about the gods of Homer and Hesiodos, Plato developed another, more complex concept of god. In his writings different views on the gods are being voiced, and ultimately something very different from popular tradition – an aspiration for an elevated, more ethical view of the divine.

Nyckelord: Platon, gud, Πλάτων, θεός, semasiologi, begreppshistoria

English title: Plato's Concept of God – A Semasiological Analysis

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	2
1.2. Teori och metod	3
1.2.1. Begreppshistoria.....	3
1.2.2. Semasiologi	3
1.2.3. Lemmat θεός	4
1.2.4. Kvantitativ analys av digitaliserade källor	5
1.2.5. Kontextanalys	5
1.2.6. Teismer.....	6
1.3. Källmaterial.....	7
1.4. Litteratur och forskningsöversikt	8
2. Resultat och analys	11
2.1. Kvantitativt – förekomst och frekvens av θεός	11
2.2. Kvalitativt – θεός i kontext.....	13
2.2.1. Gudar i den folkliga traditionen.....	14
2.2.2. Namngivna gudar i nytt ljus	19
2.2.3. Gudomligheter och gudomlig inspiration	21
2.2.4. Gudar som själens vägledare och förebilder för människor	24
2.2.5. Kosmiska gudar	29
2.2.6. Ett esoteriskt gudsbegrepp?	32
3. Konklusion.....	34
4. Bibliografi.....	36

4.1. Källmaterial.....	36
4.2. Litteratur och forskning	37
5. Appendix.....	39

Gud eller människa – vad anser ni gästvännen: vem anses stå bakom
stiftandet av era lagar?

En gud, käre gäst, alldeles avgjort en gud.¹

---

1. Inledning

Platon (Πλάτων, /plá.tɔ:n/)² var en filosof som levde i Aten mellan cirka 428 – 347 före Kristus.³ Han var lärjunge till filosofen Sokrates⁴ (Σωκράτης, /sɔ:.krá.tɛ:s/) och Sokrates förekommer som karaktär i många av Platons skrifter. Sokrates skrev inget själv men Platon har skrivit många texter, omkring fyrtio. Platons skrifter handlar om många olika teman och har ofta karaktären av en ramberättelse i dialogform, där några personer samtalar om filosofiska frågor.

I många av Platons skrifter talas det om någon gud eller gudar. Det är naturligt att det förekommer, eftersom antikens Aten som Platon levde i var ett samhälle präglad av stark religiositet och detta var något intimt sammanvävt med resten av samhället.⁵ En mycket viktig del av samhällskontexten och något varje grekisk medborgare var tvungen att ta hänsyn till var dess statsreligion – en polyteism med gudar kända från

---

¹ Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5; Lagarna ; Epinomis* (Stockholm: Atlantis, 2008), r. 624A, s. 45.

² Några viktiga ord och namn skrivs i uppsatsen ut på grekiska samt fonetiskt uttal enligt 400-talets attiska grekiska, vilket var tiden och platsen som Platon levde och verkade i.

³ Thomas A. Szlezák, "Platon" i August Friedrich von Pauly & alia (red.), *Der Neue Pauly Online* (Leiden: Brill, 2006), https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e927070

⁴ Klaus Döring, "Sokrates" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e1116190

⁵ Kerstin Thörn, "Aten – ett centrum för antikens idéer" i Ronny Ambjörnsson (red.), *Från Aten till Los Angeles – idéhistoriska miljöer* (Stockholm: Utbildningsradion, Liber Hermods, Bra Böcker, 1986), s. 27.

till exempel Homeros⁶ och Hesiodos⁷ berättelser – som benämns som den "folkliga traditionen"⁸ – i kontexten "vanligt folks" religion. Platon och Sokrates var dock knappast några vanliga grekiska medborgare, utan högst extraordinära. Deras gudsbegrepp skiljer sig från den folkliga folkliga traditionen.⁹ Sokrates blev till och med dömd till döden, bland annat för att ha påståtts införa nya gudar och inte visa vördnad för den folkliga traditionens gudar som staten vördade.

1.1. Syfte och frågeställningar

Platons gudsbegrepp är mångfacetterat och komplext och därför behöver det undersökas närmare. Syftet med denna uppsats är att undersöka hur Platon använder begreppet $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ ¹⁰ /*the.ós*/ i sina skrifter. Frågeställningar som besvaras i uppsatsen är:

1. Hur ofta och var någonstans förekommer ordet $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ i Platons skrifter?
2. När ordet används i skrifterna, hur förhåller det sig till samhällskontexten med dess statsreligion – den polyteistiska folkliga traditionen?
3. Vad speglar användningen av ordet för gudsbegrepp hos Platon och hur kan Platons gudsbegrepp beskrivas?

---

⁶ Joachim Latacz, "Homeros" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e516580

⁷ Graziano Arrighetti, "Hesiodos" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e512160

⁸ I engelskspråkig forskning kallas det "popular tradition", se exempelvis Donald R. Morrison (red.), *The Cambridge Companion to Socrates* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

⁹ Morrison, *The Cambridge Companion to Socrates*, s. 119.

¹⁰ Det grekiska ordet för "gud", se till exempel " $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ " i Henry George Liddell & Robert Scott, *A Greek-English Lexicon* (Oxford: Oxford University Press, 1996), <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry=qeo/s> ; J. W. Roberts (red.), "theos" i *The Oxford Dictionary of the Classical World* (Oxford: Oxford University Press, 2007), <https://www-oxfordreference-com.ludwig.lub.lu.se/display/10.1093/acref/9780192801463.001.0001/acref-9780192801463-e-2169>

1.2. Teori och metod

1.2.1. Begreppshistoria

Gud är ett ord vars betydelse inom religionshistorien i allmänhet inte är entydig, utan ordet kan ha många olika betydelser beroende på sammanhang.¹¹ Sådana ord som är potentiellt mångtydiga kallas begrepp och studiet av historisk användning av begrepp kallas *begreppshistoria*, ett forskningsfält vars principer till stor del formulerats av den tyske historikern Reinhart Koselleck.¹² Eftersom detta är en uppsats som undersöker en historisk användning av ett mångtydigt ord kan den kallas begreppshistorisk.

Inom begreppshistoria brukar begrepp studeras ur synkront respektive diakront perspektiv. Begreppen synkron och diakron teoretiserades av den schweiziske lingvistikern Ferdinand de Saussure. Ett synkront (från grekiska σύν- "tillsammans" + χρόνος "tid") perspektiv innebär att undersöka begreppets användning inom en viss begränsad tidsperiod, medan ett diakront (från grekiska διά- "genom") är att undersöka begreppets utveckling över tid.¹³ Denna uppsats fokuserar på en begränsad tidsperiod, perioden då Platon författade sina skrifter, och har därför ett synkront perspektiv.

1.2.2. Semasiologi

Två viktiga metoder inom begreppshistoria och lingvistik är *semasiologi* (från grekiska σημασία, /se:.ma.sí.a:/, "ett ords mening" och -λογία, -/lo.gí.a:/, "-logi, gren av studie") och *onomasiologi* (från grekiska ὄνομα, /ó.no.ma/, "namn"). Semasiologi

---

¹¹ Michael Buchberger & Walter Kasper (red.), *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 4 (Freiburg im Breisgau: Herder, Horst, 1995), s. 852; Horst Robert Balz & Gerhard Müller (red.), *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 13 (Berlin: Walter de Gruyter, 1993), s. 601.

¹² Kristina Boréus & Göran Bergström (red.), *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund: Studentlitteratur, 2018), s. 179, 181.

¹³ Boréus & Bergström, *Textens mening och makt*, s. 185.

innebär att undersöka vilka olika betydelser ett ord har. Onomasiologi innebär att utgå från en föreställning eller idé, och undersöka vilka olika ord som används för att förmedla den föreställningen.¹⁴ Denna uppsats utgår från det grekiska ordet för gud och undersöker dess betydelser i Platons skrifter och är således en semasiologisk undersökning.

1.2.3. Lemmat θεός

Θεός är det grekiska ordet för gud och skrivs på olika sätt beroende på kasus och numerus. I Tabell 1 visas ordets böjning i singularis och pluralis i dess olika kasus.

Kasus / Numerus	Singularis	Pluralis
Nominativ	θεός /tʰe.ós/	θεοί /tʰe.ðí/
Genitiv	θεοῦ /tʰe.ú:/	θεῶν /tʰe.ð:n/
Dativ	θεῷ /tʰe.ð:i/	θεοῖς /tʰe.ði:s/
Akusativ	θεόν /tʰe.ón/	θεούς /tʰe.ú:s/
Vokativ	θεέ /tʰe.é/	θεοί /tʰe.ðí/

Tabell 1. Deklination av θεός.¹⁵

Θεός är lemmat, det vill säga grundformen av ordet som har olika böjningsformer. När det i uppsatsen står antingen "θεός" eller "gud" syftar det på ordet i dess singularisformer, oavsett kasus. Denna uppsats fokuserar alltså på ordets användning i singularisformer. Anledningen till denna avgränsning är att uppsatsens syfte är att undersöka ordets olika innebörder, vilket har antagits vara mer mångfaldigt

¹⁴ Boréus & Bergström, *Textens mening och makt*, s. 185.

¹⁵ Det finns även ett numerus kallat *dualis* som har utelämnats här.

preciserat när det omtalar någon gud individuellt, och mer generaliserande och svårare att urskilja nyanserna av när det kollektivt syftar på flera gudar samtidigt.

1.2.4. Kvantitativ analys av digitaliserade källor

Uppsatsens analys består av två delar, en kvantitativ och en kvalitativ. Att använda en kombination av dessa perspektiv är vanligt inom begreppshistoriska studier.¹⁶ Uppsatsens initiala kvantitativ analys undersöker ordfrekvensen i Platons olika skrifter. För att göra detta på ett sätt som är så troget till originaltexterna som möjligt har detta gjorts via ordets grekiska former i de grekiska texterna. Den kvantitativa undersökningen har gjorts med så kallade digitala metoder eftersom de grekiska texterna finns digitaliserade. Genom att göra utsökningar i hela Platons korpus har jag tagit fram statistik över antal förekomster i respektive skrift och jämfört det med respektive texts totala antal ord för att få fram ordfrekvensen, alltså hur ofta ordet förekommer.¹⁷ En lista med detaljerade referenser över samtliga av dessa förekomster redovisas i Appendix.

1.2.5. Kontextanalys

Den andra delen av analysen, som består av den kvalitativa delen, utgör uppsatsens huvuddel. I denna tittar jag på de skrifter där orden används, och hur de förhåller sig till dess samtidskontext. Kontextanalys är en metod som enligt idéhistorikern Quentin Skinner är ett hjälpmedel för att undvika anakronistiska feltolkningar.¹⁸ I denna uppsats yttrar detta sig på ett sätt som underlättar förståelsen av Platons skrifter genom att relatera dem till samhällskontexten i vilken de uppstod.

---

¹⁶ Boréus & Bergström, *Textens mening och makt*, s. 195.

¹⁷ För ytterligare fördjupning i denna metodik, se till exempel Boréus & Bergström, *Textens mening och makt*, s. 192-196.

¹⁸ Quentin Skinner, "Meaning and Understanding in the History of Ideas", *History and Theory*, Vol. 8, No. 1 (1969), s. 40.

1.2.6. Teismer

Gudsbegrepp kan klassificeras i olika "-teismer", så som monoteism, polyteism, henoteism, panteism och panenteism. Dessa gudsbegrepp kan ses i relation till samhällskontexten. I uppsatsen utgår jag från följande definitioner och kontextbeskrivningar av dessa:

- *Monoteism* (från grekiska μόνος, /mó.nos/, "ensam") – endast en ensam gud och förnekandet av andra gudars existens. Denna uppfattning fanns inte i antikens Grekland, där tendensen när man stötte på andra folks gudar i stället var *interpretatio graeca* – vilket innebär att "översätta" främmande gudars namn till namn på den grekiska gud med vilken den ansågs ha störst likheter.¹⁹
- *Polyteism* (från πολύς, /po.lýs/, "många") – flera gudar som finns inom ett panteon (en grupp av gudar inom en religion). Detta var den rådande folkliga traditionens religion i antikens Grekland.
- *Henoteism* (från ἕν, /hen/, "en") – en gud (som ofta ses som "högre") utan att andra gudars existens förnekas. Även detta fanns i samhällskontextens folkliga tradition, där vanligtvis Zeus sågs som en högre gud än andra. Ibland har även andra gudar en sådan överordnad roll.
- *Panteism* (från πᾶν, /pâ:n/) – hela universum eller "alltet" ses som en gud. Detta är inget som är typiskt för den folkliga grekiska traditionen, däremot något som kan beskriva en del av Platons gudsbegrepp.
- *Panenteism* (från ἐν, /en/, "i", alltså "allt i gud") – allt befinner sig i gud men guden har även någon slags existens utöver detta. Gränsen mellan panenteism och panteism är sällan tydlig, men ibland görs uttalanden hos Platon som indikerar denna syn.

Alla dessa ord har suffixet "-teism" som förstås kommer från ordet θεός, gud.

---

¹⁹ Fritz Graf, "Interpretatio" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e525440

Dessa teismer utesluter inte alltid varandra. Det är till exempel möjligt med en kombination av henoteism och polyteism, där en gud ibland ses som högre än de andra gudarna, eller panteism/panenteism och henoteism, där gudar utgör delar av universum som ses som en gud och därmed delar av en större gud. De är alltså inte alltid helt tydliga kategoriseringar.

Teismerna kan vara användbara som en första orientering av gudsbegrepp. För att beskriva Platons komplexa gudsbegrepp har jag dock behövt utöka dem, vilket beskrivs närmare i den kvalitativa analysen.

1.3. Källmaterial

Som källmaterial för den kvantitativa undersökningen har jag använt databasen Thesaurus Linguae Graecae²⁰ som innehåller källtexterna på grekiska och som innehåller mycket funktionalitet för att göra utsökningar och ta fram statistik över gamla grekiska skrifter. För den kvalitativa undersökningen har källmaterialet bestått dels av Jan Stolpes översättningar av Platons skrifter till svenska,²¹ dels Loeb Classical Library²² där den grekiska texten finns sida vid sida om engelska översättningar. I mina referenser till Platons skrifter används förutom sidhänvisning även referenser till Stephanuspagineringen²³ för att underlätta för läsaren att slå upp dem i sitt eget Platonbibliotek, eftersom dessa utgör mer exakta referenser än endast sidnummer och dessutom används i många olika utgåvor.

Samtliga av Platons skrifter där ordet θεός förekommer i singularis har utgjort källmaterial för uppsatsen, men särskilt innehåll i följande skrifter: *Sokrates försvarstal*,

---

²⁰ Maria C. Pantelia, ed., "Thesaurus Linguae Graecae" Digital Library, <https://stephanus-tlg-uci-edu.ludwig.lub.lu.se/Iris/inst/tsearch.jsp>

²¹ Platon, *Skrifter* (Stockholm: Atlantis, 2000-2009).

²² Plato, Loeb Classical Library (Cambridge: Harvard University Press, 1926-1965).

²³ Bernhard Suzanne, "Quoting Plato: Stephanus references", senast uppdaterad 8 mars 2009, hämtad 20 april 2024, <https://plato-dialogues.org/faq/faq007.htm>

*Gästabudet*²⁴, *Ion*, *Faidros*, *Kratylos*,²⁵ *Staten*,²⁶ *Statsmannen*, *Timaos*, *Kritias*,²⁷ *Lagarna*, *Epinomis*,²⁸ *Alkibiades 1*, *Alkibiades 2* och *Definitioner*.²⁹

Skrifter av Platon som inte nämns här kanske inte har några särskilt anmärkningsvärda användningar av ordet θεός som ingår i denna uppsatsens avgränsning, men därmed inte sagt att de inte är läsvärda av andra skäl.

Beträffande vems syn det är som förmedlas i källmaterialet så utgår jag från att det i första hand är Platons. Även om det finns anledning att anta att Sokrates uttalanden återges korrekt i förhållande till den historiske Sokrates³⁰ är det i slutändan Platon som är författaren³¹ och hans världsåskådning och gudsbegrepp som uttrycks i skrifterna.

1.4. Litteratur och forskningsöversikt

Det finns mycket litteratur skriven om Platon i allmänhet men förhållandevis lite av denna fokuserar på något som har religion att göra. Även av den litteratur som har mer religiöst fokus utgör Platons användning av ordet θεός endast en liten del.

Ett urval har behövt göras av titlar som kan anses vara tillräckligt närliggande och relevant för denna uppsatsens ämne för att tas upp här. Även i dessa ingår dock deras huvudsakliga innehåll inte riktigt inom avgränsningarna för denna uppsats. Några forskare och titlar som valts ut som mer relevanta i förhållande till denna uppsats är i

---

²⁴ Platon, *Skrifter Bok 1; Sokrates försvarstal ; Kriton ; Euthyfron; Laches ; Den mindre Hippias ; Gästabudet ; Faidon ; Gorgias* (Stockholm: Atlantis förlag, 2000).

²⁵ Platon, *Skrifter Bok 2; Menon ; Protagoras ; Lysis ; Charmides ; Ion ; Menexenos ; Euthydemos ; Faidros ; Kratylos* (Stockholm: Atlantis förlag, 2001).

²⁶ Platon, *Skrifter Bok 3; Staten* (Stockholm: Atlantis förlag, 2003).

²⁷ Platon, *Skrifter Bok 4; Parmenides, Theaitetos, Sofisten, Statsmannen, Timaios, Kritias, Filebos* (Stockholm: Atlantis förlag, 2006).

²⁸ Platon, *Skrifter Bok 5; Lagarna ; Epinomis* (Stockholm: Atlantis, 2008).

²⁹ Platon, *Skrifter Bok 6; Den större Hippias ; Alkibiades 1-2 ; Hipparchos ; Rivalerna ; Theages ; Kleitofon ; Brev ; Om det rätta ; Om duglighet ; Demodokos ; Sisyfos ; Eryxias ; Axiochos ; Definitioner ; Halkyon ; Epigram* (Stockholm: Atlantis förlag, 2009).

³⁰ Vilket argumenteras för i till exempel *The Religion of Socrates*, se kapitlet "Gudomligheter och gudomlig inspiration" nedan.

³¹ Med undantag av några skrifter tillskrivna Platon som vars författare kan vara någon annan.

alla fall Fredrik Solmsens *Plato's Theology* (1942),³² Mark L. McPherrans *The Religion of Socrates* (1996),³³ Daniel A. Dombrowskis *A Platonic Philosophy of Religion* (2005)³⁴ och Gerd van Riels *Plato's Gods* (2013).³⁵

Plato's Theology är en bok i vilken författaren Solmsen lägger fram en bakgrund och beskrivning av Platons teologi som han menar av Platon beskrivs mest ingående i skriften *Lagarna*. Boken tar bland annat upp koncept som världssjäl och mysteriereligioners betydelse för Platons teologi. I boken talas om "God or the gods" som ett koncept, författaren tycks alltså betrakta det som ganska oväsentligt om Platon skriver om gudar i allmänhet eller en specifik "Gud". Författaren betonar också Guds omtanke om mänskliga själar.³⁶ Denne Gud kopplas ibland samman med demiurgen – skaparen som framför allt omtalas i Platons skrift *Timaios*.

The Religion of Socrates handlar om personen Sokrates inte endast som karaktär i Platons skrifter utan som historisk person. Förutom Platon använder den därför även andra källor, som inte är en del av avgränsningen för denna uppsats. Beträffande det Platon skriver om Sokrates är det framför allt skriften *Sokrates försvarstal* som diskuteras i boken.

A Platonic Philosophy of Religion – A Process Perspective är en intressant bok. Bokens författare betonar ämnets vikt genom att skriva "No thinker has been more influential in the development of the Western concept(s) of 'God' than Plato"³⁷ och refererar till Walter Burkert som ger Platons betydelse ännu större vikt:

---

³² Friedrich Solmsen, *Plato's Theology* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1942).

³³ Mark L. McPherran, *The Religion of Socrates* (University Park: Pennsylvania State University Press, 1996).

³⁴ Daniel A. Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion – A Process Perspective* (Albany, NY: State University of New York Press, 2005).

³⁵ Gerd van Riel, *Plato's Gods* (Burlington: Ashgate Pub, 2013).

³⁶ Solmsen, *Plato's Theology*, s. 157.

³⁷ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 3.

Es gibt seit Platon keine Theologie, die nicht in seinem Schatten stünde. Für viele Jahrhunderte war Platonismus die Art schlechthin, in der über Gott gedacht und gesprochen wurde, im Abendland wie im islamischen Orient.³⁸

Ett problem när man analyserar Platons hela korpus är att det inte alltid går att hitta fullständig koherens mellan skrifterna. Det finns också stora utrymmen för olika tolkningar på grund av skrifternas mångtydighet. I *A Platonic Philosophy of Religion* tas det upp tre olika tänkbara förklaringar till att Platons skrifter som helhet inte har fullständig koherens. En liknande indelning återfinns även i Mats Perssons artikel "Mot en ny Platonbild?" ur den idéhistoriska tidskriften *Lychnos*.³⁹

1. Skrifterna representerar olika stadier av Platons intellektuella utveckling, där de senare skrifterna är de mest utvecklade. Detta kallas den kronologiska tolkningen.
2. Alla Platons skrifter i själva verket är koherenta men på ett komplext sätt och kan inordnas i ett enhetligt system. Detta kallas den unitaristiska tolkningen.
3. Skrifterna är endast löst relaterade och även motsägelsefulla, där det inte finns någon koherens mellan dem.

Författaren till *A Platonic Philosophy of Religion* tycks ta ställning för den första och mot den andra tolkningen, men menar ändå att ett koherent system kan extrapoleras.⁴⁰ Själv är jag snarare anhängare av den unitariska tolkningen, med viss inslag av den esoteriska tolkningen.

Något annat som tas upp i *A Platonic Philosophy of Religion* är att Platons filosofi speglar en kosmologisk monism och en allestädes närvarande gudomlighet, samt en nyplatonisk syn där (Platonska) former är idéerna hos ett gudomligt medvetande.

---

³⁸ Walter Burkert, *Griechische Religion der archaischen und klassischen Epoche* (Stuttgart: Kohlhammer Druckerei, 2011), s. 478.

³⁹ Persson, "Mot en ny Platonbild?", s. 9-10. Som alternativ till den tredje tolkningen tar dock Persson i stället upp den esoteriska tolkningen, där skrifterna ses som "selektiva uttryck för en enhetlig filosofi som endast förmedlades muntligt inom akademien."

⁴⁰ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 8, 10.

Detta medvetande benämns även som en världssjäl eller ett världsmedvetande. Dess kropp är kosmos, och våra (djuriska) kroppar är fragment av kosmos. Det sägs att världssjälen är oberoende av demiurgen men att både världssjälen och Demiurgen är gudomliga och att världen är vägledad i visdom av en överlägset god själ.⁴¹ Detta har jag funnit gott fog för i Platons skrifter.⁴²

I *Plato's Gods* diskuteras olika uppfattningar om Platons teologi, och författaren Gerd van Riel argumenterar särskilt mot en Aristotelisk tolkning av den. Van Riel menar att Platons gud(ar) inte är metafysiska principer, utan snarare aktiva deltagare i att överföra metafysiska principer från idévärlden till sinnevärlden.⁴³

Generellt är en del av de punkter som tas upp i forskningen sådant jag har kunnat bekräfta i min analys av Platons skrifter. Jag har dock inte hittat någon litteratur eller forskning där uttryckligen det görs en semasiologisk analys av ordet θεός.

De kategoriseringar av Platons gudsbegrepp som jag funnits i litteraturen har jag också funnit bristfälliga och otydliga. Jämfört med forskningsläget avser jag med denna uppsats att redogöra för Platons användning av ordet θεός och vad det speglar för gudsbegrepp på ett tydligare sätt än vad som gjorts tidigare.

2. Resultat och analys

2.1. Kvantitativt – förekomst och frekvens av θεός

Den kvantitativa analysens resultat bygger på förekomsten av ordet θεός i dess singularisformer.⁴⁴ Detta finns sammanställt i Tabell 2.

---

⁴¹ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 13, 15, 18, 19.

⁴² Se särskilt denna uppsats kapitel "Kosmiska gudar".

⁴³ van Riel, *Plato's Gods*, s. 119-120. Detta har jag också funnit fog för i Platons skrifter, se kapitlet "Gudar som själens vägledare och förebilder för människor".

⁴⁴ Vokativ har utelämnats på grund att det saknar förekomster i källmaterialet.

Titel	θεός	θεοῦ	θεῶ	θεόν	#	Ord ⁴⁵	Frekvens
<i>Sokrates försvarstal</i>	6	8	8	4	26	8 749	29,7 ‰
<i>Kritias</i>	3	5	3	2	13	4 957	26,2 ‰
<i>Epinomis</i>	7			9	16	6 344	25,2 ‰
<i>Gästabudet</i>	12	11	5	12	40	17 353	23,1 ‰
<i>Alkibiades 2</i>	3		2	4	9	4 360	20,6 ‰
<i>Ion</i>	6	1	1		8	4 022	19,9 ‰
<i>Timaios</i>	26	10		10	46	23 718	19,4 ‰
<i>Kratylos</i>	6	12	3	6	27	19 011	14,2 ‰
<i>Faidros</i>	1	5	10	8	24	16 995	14,1 ‰
<i>Lagarna</i>	50	25	14	34	123	104 774	11,7 ‰
<i>Alkibiades 1</i>	6	1	1	3	11	11 181	9,8 ‰
<i>Brev</i>	4		6	4	14	16 965	8,3 ‰
<i>Faidon</i>	6	2	2	5	15	22 390	6,7 ‰
<i>Kleitofon</i>	1				1	15 55	6,4 ‰
<i>Staten</i>	23	12	7	13	55	88 194	6,2 ‰
<i>Den större Hippias</i>	3		1	1	5	8 811	5,7 ‰
<i>Theages</i>	1		1		2	3 600	5,6 ‰
<i>Sofisten</i>	2	4		3	9	17 211	5,2 ‰
<i>Statsmannen</i>	6			3	9	18 308	4,9 ‰
<i>Filebos</i>	3	2		4	9	18 858	4,8 ‰
<i>Charmides</i>	2	2			4	8 322	4,8 ‰
<i>Lysis</i>	1	1		1	3	6 955	4,3 ‰
<i>Theaitetos</i>	6	1	2	1	10	23 540	4,2 ‰
<i>Protagoras</i>	2	1	2	1	6	17 574	3,4 ‰
<i>Minos</i>	1				1	3 018	3,3 ‰
<i>Parmenides</i>	1		1	2	4	15 261	2,6 ‰
<i>Laches</i>	1			1	2	7 937	2,5 ‰
<i>Kriton</i>	1				1	4 270	2,3 ‰
<i>Menexenos</i>			1		1	4 843	2,1 ‰
<i>Euthydemos</i>			1	1	2	12 543	1,6 ‰
<i>Gorgias</i>			2		1	27 360	1,1 ‰
<i>Menon</i>		1			1	10 269	1,0 ‰
<i>Euthyfron</i>					0	5 402	0,0 ‰
<i>Rivalerna</i>					0	2 393	0,0 ‰
<i>Den mindre Hippias</i>					0	4 415	0,0 ‰
<i>Hipparchos</i>					0	2 402	0,0 ‰
Totalt	190	104	73	132	498	573 860	8,7 ‰

⁴⁵ Pantelia, ed., "Statistics", *Thesaurus Linguae Graecae*, hämtad 5 maj 2024, <https://stephanus.tlg.uci.edu/Iris/inst/stat.jsp>

Tabell 2. Antal förekomster och ordfrekvens av θεός i singularis.

Ordfrekvensen visar antal singularisförekomster per antal ord i respektive skrift i promyriad (per 10 000, ‰). Som synes är den skrift där ordet förekommer oftast *Sokrates försvarstal* och det har varierande förekomst i övriga skrifter. I några få skrifter förekommer det inte alls. Eftersom ordet förekommer i de flesta av skrifterna visar det att ordet är vanligt förekommande, och i vissa skrifter särskilt mycket. Variationen i förekomst beror på att skrifterna har olika teman, där vissa teman är mycket mer sammankopplade med ordet än andra.

Arbetsprocessen för denna uppsats har utgått från rangordningen i tabell 2, så att jag har gått igenom texterna i denna ordning. Anledningen till detta är att generellt innebär högre ordfrekvens att ordet har större relevans i respektive skrift, även om undantag finns.

Det kan nämnas att i originaltexterna, i den form de finns tillgängliga, skrivs θεός aldrig med stor begynnelsebokstav i mitten av en mening. I den gamla grekiskan gjordes inte någon åtskillnad mellan stor och liten bokstav. Detta är en viktig skillnad jämfört med till exempel svenska, engelska och många andra språk, där det är direkt betydelseskilnad om ordet skrivs som *gud* eller *Gud*.

2.2. Kvalitativt – θεός i kontext

På grund av att Platon har skrivit ett stort antal skrifter, där många olika ämnen diskuteras och växlande personer kommer till tals finns det en stor mångfald i hur det talas om gudar.

För att kunna få en överblick har jag valt att kategorisera sättet gudar beskrivs i Platons skrifter med olika typer av representationer. De olika -teismerna som beskrevs i inledningen är visserligen användbara som allmänna orienteringar av gudsföreställningar. För att redogöra för Platons mer komplexa gudsbegrepp har jag

dock i stället gjort kategoriseringar utifrån vad jag uppfattar är tematiskt kännetecknande för deras användning. Dessa kategorier är:

- Gudar i den folkliga traditionen – där talet om gudar överensstämmer med hur de beskrivs i den folkliga traditionen. De övriga kategorierna är de som skiljer sig från detta på olika sätt:
- Namngivna gudar i nytt ljus – där samma gudar omtalas vid namn som är kända från den folkliga traditionen, men andra aspekter av deras karaktär belyses, eller de beskrivs på sätt som på något sätt skiljer sig från den.
- Gudomligheter och gudomlig inspiration – som dels fokuserar på de väsen som på grekiska kallas daimonion och som beskrivs ha en medlande funktion mellan gudar och människor, dels gudomlig inspiration i allmänhet.
- Gudar som själens vägledare och förebilder för människor – som handlar om en etiskt orienterad beskrivning av gudar, vars syfte är att utgöra förebilder för människor, och därför ska beskrivas föredömligt för att människor ska ta efter dessa.
- Kosmiska gudar – vilka innefattar dels en skapargud som kallas demiurgen, dels en skapad gud som utgör världen, världssjälens, eller rentav hela universum.

Nästföljande kapitel, "Ett esoteriskt gudsbegrepp?" är egentligen inte en kategorisering utan handlar om teorin om Platons oskrivna lära vars innebörd sägs endast uttryckas mellan raderna i skrifterna.

2.2.1. Gudar i den folkliga traditionen

På många ställen där ordet θεός används i Platons skrifter är det uppenbarligen i ordets "vulgära" polyteistiska bemärkelse, alltså den användning som speglar den vanliga, folkliga traditionens religion i Grekland under Platons tid, vilket är kännetecknande för samhällskontexten. Användningen syftar då på en av gudarna

bland de andra i den grekiska gudaskaran på liknande sätt som de beskrivs hos till exempel Hesiodos och Homeros.

Ibland är guden namngiven och dess namn känns igen som en av dessa, som **Ζεύς** /zděus/ (gudarnas konung), **Ἀπόλλων**, /a.pól.lɔ:n/ (gud av musik, inspiration, solens ljus med mera) eller **Ἔρως**, /é.rɔ:s/ (gud av kärlek). På vissa ställen är det ospecificerat vilken gud det syftar på, men det märks ändå av sammanhangen att det är en av dessa "vanliga" gudar. Sett i sin samhällskontext är detta en förväntad användning av ordet, det kan ses som en "populärkulturell" referens i den tidens dagliga samtal på liknande sätt som till exempel karaktärer från filmer kan talas om i våra kontemporära vardagssamtal. Detta är en användning av ordet som kan antas ha förekommit hos i princip vilken person som helst i antikens Grekland och således även hos Platon, som en del av denna kontext.

En direkt relation mellan filosofen och den folkliga traditionens religion belyses i skriften *Sokrates försvarstal*. Sokrates står anklagad bland annat för att han "inte vördar de gudar som staten vördar, utan andra, nya gudomligheter i stället".⁴⁶ Staten i detta fall är stadsstaten Aten, och dess vördande av specifika gudar är exempel på dess stränga statsreligion. Här ses ett uttalat exempel på hur ett gudsbegrepp anses skilja sig från samhällskontexten till den höga grad att det till och med har blivit föremål för rättegång. Sokrates anknyter dock i sitt försvarstal till den folkliga traditionens gudar.

En viktig kontextuell aspekt för *Sokrates försvarstal* är templet i Delfi (**Δελφοί** /del.p^höi/) som refereras till av Sokrates. Detta tempel, vigt åt guden Apollon, är känt för att vara platsen där det berömda oraklet **Πυθία** /py:.t^hí.a:/ gav sina profetior.⁴⁷ Oraklet i Delfi var en mycket viktig samhällsinstitution i antikens Grekland och en stor religiös auktoritet som ansågs kunna ge svar till människor direkt från en gud. Sokrates besökte själv oraklet som berättade för honom att han är den visaste mannen,

---

⁴⁶ Platon, "Sokrates försvarstal" i *Skifter Bok 1*, r. 24C, s. 22.

⁴⁷ Johannes Scherf, "Pythia" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e1016090

ett svar han ödmjukt tolkade som att det endast berodde på att han insåg att han egentligen inte vet något, vilket är sant för alla människor, men få har visdom nog att medge det.⁴⁸

Första stället ordet θεός används i *Sokrates försvarstal* är i följande citat: "Det får gå som guden vill, jag måste lyda lagen och försvara mig".⁴⁹ I en annan svensk översättning står det "Dock, må det gå som gud vill"⁵⁰ och i en tredje "Dock -- det må gå härmed, som guden vill" med en fotnot för "guden" där det står att guden det syftas på är Apollon: "Apollon, vishetsguden, åsyftas här och på andra ställen i det följande."⁵¹ Sokrates talar om Apollon på flera ställen i texten, såsom närmast efterföljande "Som vittne på min vishet, om jag nu har någon, och hurdan den nu är, tar jag nämligen guden i Delfi."⁵² I vissa fall framgår det av sammanhanget att det är Apollon som åsyftas, även om namnet Apollon aldrig explicit förekommer i skriften.

I *Kritias* omtalas gudar kända från den folkliga traditionen som Ποσειδών, /po.se:.dô:n/ (havets gud) och den tidigare nämnde Zeus. Eftersom Zeus är känd som gudarnas konung indikerar det en sorts henoteism. I *Kritias* kallas Zeus för "gudarnas gud"⁵³ vilket också påvisar henoteism.

Ett exempel på en vardaglig användning av ordet för gud finns i skriften *Alkiabades 2*. Alkiabades är namnet på en person som levde i Aten under samma tid som Sokrates och Platon⁵⁴ och har namngivit två skrifter, *Alkiabades 1* och *Alkiabades 2*. Dessa är båda, framför allt den andra, skrifter som det har ifrågasatts huruvida de verkligen är skrivna av Platon. *Alkiabades 2* är den av dessa två med högst ordfrekvens enligt den

---

⁴⁸ "Om mig själv visste jag att jag praktiskt taget inte begrep mig på något alls" ur Platon, "Sokrates försvarstal" i *Skrifter Bok 1*, r. 22D, s. 20.

⁴⁹ Platon, "Sokrates försvarstal" i *Skrifter Bok 1*, r. 19A, s. 15.

⁵⁰ Platon, *Gästbudet och några andra dialoger*, Översatt av Ellen Weer (Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1917), s. 175.

⁵¹ Platon, *Sokrates' försvarstal*, Översatt av Bernhard Risberg (Stockholm: Norstedt, 1910), s. 39.

⁵² Platon, "Sokrates försvarstal" i *Skrifter Bok 1*, r. 21A, s. 17.

⁵³ Platon, "Kritias" i *Skrifter Bok 4*, r. 121B, s. 532.

⁵⁴ Se till exempel Gustav Adolf Lehmann, "Alkiabades" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e115270

kvantitativa undersökningen. Texten handlar om att Sokrates möter Alkibiades som är på väg för att be till "guden" och de pratar om vad konsekvenserna kan bli av att be till gudar. Det sägs aldrig vilken gud det är som Alkibiades är på väg att be till, även om mycket av det Sokrates säger anknyter till Alkibiades stundande bön till denne. "Guden" har ingen direkt betydelse i berättelsen, utan den tycks närmast utgöra vad som med ett proleptiskt språkbruk kallas "MacGuffin", alltså ett slags stilistiskt knep och kan definieras som "an object, event, or character in a film or story that serves to set and keep the plot in motion despite usually lacking intrinsic importance".⁵⁵ Denna definition stämmer väl in på "guden" i texten, eftersom ordet utan att avsevärt påverka resten av historien hade kunnat bytas ut till exempelvis "gudarna", "Zeus" eller till och med "solen". Det är därmed endast något som ger Sokrates anledning att diskutera vad man ska (och inte ska) be gudarna om. Är det typiskt för Platon att använda en sådan stilfigur? Detta är ingen fråga jag har undersökt närmare men jag uppfattar inte att denna stilfigur är något som är typiskt för Platon, däremot är Platon känd för att använda andra stilfigurer som allegori och hypodieges (berättelse i berättelse). Ramberättelsen säger ändå något om samhällskontexten, där att gå och be till guden är något som utgör en del av den normala vardagen.

Kratylos är en skrift som kategoriseras till Platons så kallade mellanperiod och utgår från ett samtal mellan filosoferna Sokrates, Kratylos⁵⁶ och Hermogenes.⁵⁷ Temat för samtalet är hur ting namnes, det vill säga om språkets ord har något samband med verkligheten. Bland annat diskuteras många av de grekiska gudarnas namn. De flesta gånger ordet gud nämns är det i direkt anslutning till och syftandes på specifika gudar kända från den folkliga traditionen, förutom de tidigare nämnda Zeus, Apollon och

---

⁵⁵ "MacGuffin," *Merriam-Webster.com*, hämtad 5 april 2024, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/MacGuffin>

⁵⁶ Betegh Gábor, "Kratylos" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e622430

⁵⁷ Klaus Döring, "Hermogenes" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e510480

Poseidon till exempel Ἅιδης⁵⁸ /há:i.dɛ:s/ (de dödas och underjordens gud), Ἀθηνᾶ⁵⁹ /a.tʰɛ:.ná:/ (staden Athens skyddsgudinna), Ἄρης⁶⁰ /á.rɛ:s/ (krigsgud) och Ἑρμῆς⁶¹ /her.mê:s/ (gudarnas härold).

Lagarna är Platons längsta skrift, som består av över 100 000 ord vilket till och med är längre än den likaledes långa skriften *Staten*. Det första ordet i *Lagarna* är θεός. *Lagarna* sägs vara det "näst bästa alternativet" till hur samhället ska struktureras och styras. Till skillnad från det bästa alternativet som beskrivs i *Staten*, sägs *Lagarna* illustrera ett mer realistiskt samhälle, eftersom det bästa är ouppnåeligt för människor.⁶² Sokrates förekommer inte alls i *Lagarna* utan i stället en karaktär som kallas "Athenaren".

I *Lagarna* förekommer uttrycket "ἐὰν θεὸς ἐθέλῃ" ("om guden vill") på flera ställen.⁶³ vilket troligtvis hade en mer gudaktig innebörd i dess kontext och särskilt hos Platon än vad det på grund av en färgning av vår egen samtidskontexts användning ger intryck av.⁶⁴ Ett lite liknande uttryck, "σὺν θεῷ ἐλπείν" (på svenska översatt till "gud hjälpe"⁶⁵ och på engelska till "under Heaven"⁶⁶) förekommer några gånger, även i *Protagoras*.⁶⁷

---

⁵⁸ Jan N. Bremmer, "Hades" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e501140

⁵⁹ Fritz Graf, "Athena" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e205490

⁶⁰ Albert Schachter, "Ares" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e133780

⁶¹ Gerhard Baudy, "Hermes" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e510080

⁶² Platon, *Skrifter Bok 5*, s. 10.

⁶³ Exempelvis Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5*, r. 688E, r. 739E, r. 752A, r. 778B, r. 799E, r. 859B.

⁶⁴ Uttrycket tycks ha direkt kopierats till arabiska, där långt efter Platon en arabisk översättning av samma uttryck antagit en vulgär och profan användning: نُ شَاءَ اَللّٰهُ /?in ja:ʔa ʔa ʔa:h/, om guden vill.

⁶⁵ Till exempel Platon, "Brev" i *Skrifter Bok 6*, r. 311D, s. 214.

⁶⁶ Plato, *Laches ; Protagoras ; Meno ; Euthydemus* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924), r. 317B s. 119.

⁶⁷ Platon, "Protagoras" i *Skrifter Bok 2*, r. 317B, s. 75.

Athenaren säger att än idag är alla städer som styrs av en dödlig i stället för en gud präglade av olyckor och vedermödor.⁶⁸ Denna syn på gudar speglar den folkliga traditionen och statsreligionen, med gudar som sågs som beskyddare av städer.⁶⁹ På många ställen i *Lagarna* nämns även "guden" (även om den inte namnges) i generella ordalag, såsom viss vördnad för en gud i ett tempel, att låta en gud styra genom lottning och så vidare, vilket också indikerar en användning av ordet som speglar den folkliga traditionen.

Det finns många ytterligare exempel i Platons skrifter där det talas om gudar, både namngivna och icke namngivna, på sätt som återspeglar samhällskontextens folkliga tradition. Vill man veta mer om dessa kan man läsa Hesiodos eller Homeros skrifter. Det som gör Platons skrifter betydligt mer intressanta är det gudsbegrepp som framkommer som skiljer sig från den folkliga traditionen.

2.2.2. Namngivna gudar i nytt ljus

I *Lagarna* talar nämner Athenaren guden **Κρόνος**, /kró.nos/, som tillhör en gudaskara som kallas **τῑτᾱνες**⁷⁰ /ti:.tâ:.nes/, känd från den folkliga traditionen, närmare bestämt Hesiodos *Teogonin*⁷¹ i vilken det berättas bland annat hur Kronos störtade sin far, himmelsguden **Οὐρανός** /u:.ra.nós/, kastrade honom, och tog över makten. Därefter började Kronos äta upp sina egna barn – de olympiska gudarna – tills han slutligen själv blev störtad av sin son Zeus som blev den nye gudarnas konung.⁷²

---

⁶⁸ Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5*, r. 713E, s. 164.

⁶⁹ Det kanske mest kända exemplet är Athena.

⁷⁰ Jan N. Bremmer, "Titanen" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e1215840

⁷¹ Hesiod, *Theogony ; Works and days ; Testimonia* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006), för svensk översättning se till exempel Hesiodos, *Theogonin och Verk och dagar* (Stockholm: Natur och kultur, 2003).

⁷² Jag återkommer till vad Platon har att säga om denna och liknande berättelser i kapitlet "Gudar som själens vägledare och förebilder för människor".

Synen på Uranos och även andra gudar skiljer sig hos Platon jämfört med den grekiska folkliga traditionens religion.⁷³ I *Lagarna* skriver Platon att en gång i tiden satte Kronos en typ av gudomliga väsen som kallas daimoner, inte människor, att styra över våra städer.⁷⁴ Det grekiska ordet δαίμονας har här översatts till "daimoner" i den svenska översättningen, till skillnad från den vanligare översättningen "gudomligheter". Även Uranos omtalas av Platon på sätt som skiljer sig från den folkliga traditionen, se kapitlet "Kosmiska gudar".

I *Gästabudet* samlas Sokrates och andra personer och samtalar om Kärleken, Eros. I den folkliga traditionen är Eros känd som en gud, till exempel Hesiodos skriver om Eros att han hör till "θεοῖσι"⁷⁵ (episk dativ pluralis av θεός). Till en början sägs på samma sätt i *Gästabudet* Eros vara en "μέγας θεός"⁷⁶ (svenska: "en stor gud",⁷⁷ engelska: "a great god"⁷⁸), dock inte av Sokrates. Olika personer turas om att hylla denna kärleks gud innan Sokrates kommer till tals.

När det är Sokrates tur att hylla kärleken berättar han att en kvinna, Diotima, har förklarat för honom att kärleken inte är en gud utan en gudomlighet. Här sägs Eros vara en "Δαίμων μέγας"⁷⁹ (på svenska översatt till "en stor gudomlighet"⁸⁰ och på engelska "a great spirit"⁸¹). I skriften får vi alltså ta del av uppfattningar om vilket slags väsen Eros är, huruvida han är "θεός" eller "δαίμων". Det tycks som att det var en vanlig uppfattning att Eros är en θεός, men Sokrates korrigerar denna och det är Sokrates syn som av Platon presenteras som den riktiga.

---

⁷³ Vilius Bartninkas, *Traditional and Cosmic Gods in Later Plato and the Early Academy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2023), s. 37-39.

⁷⁴ Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5*, r. 713D, s. 163.

⁷⁵ Hesiod, *Theogony*, s. 12.

⁷⁶ Plato, *Symposium ; Gorgias* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925), r. 202B, s. 242.

⁷⁷ Platon, "Gästabudet" i *Skrifter Bok 1*, r. 202B, s. 182.

⁷⁸ Plato, *Symposium*, r. 202B, s. 243.

⁷⁹ Plato, *Symposium*, r. 202D, s. 246.

⁸⁰ Platon, "Gästabudet" i *Skrifter Bok 1*, r. 202D, s. 183.

⁸¹ Plato, *Symposium*, r. 202D, s. 247.

Om man vill ge både Hesiodos och Platon rätt skulle man kanske kunna tolka det som att Eros – och då till skillnad från många andra gudar – är sin egen gudomlighet, att han har en gudomlighetsaspekt eller är namnet både på en gud och en gudomlighet, och därför kan kommunicera direkt med och entusiasmera människor, som kärleken ofta gör.

2.2.3. Gudomligheter och gudomlig inspiration

Det grekiska ordet δαιμόνιον som betecknar de gudaväsen som på svenska kallas gudomligheter kommer från ordet δαίμων, /däi.mɔ:n/, vilket ursprungligen är ett annat ord för "gud" och används på det sättet till exempel hos Homeros i *Iliaden*.⁸² Δαιμόνιον har i jämförelse med ordet δαίμων en ändelse som är ett adjektivsuffix, dess betydelse kan alltså tolkas som något i stil med "δαίμων-likt", "gudalikt" eller "gudomligt".

I *Sokrates försvarstal* säger Diotima att gudomligheter är väsen som befinner sig mitt emellan gudar och människor,⁸³ och vidare:

Guden har aldrig direktkontakt med människorna, gudar umgås alltid med människor och talar till människor genom gudomligheterna, både när människorna är vakna och när de sover.⁸⁴

Detta är ett intressant citat för det säger något om ett religiöst förhållningsätt mellan gudar och människor, och en syn på gudomliga upplevelser hos människor. Gudomligheterna får en medlande funktion mellan gudarna och människorna. Diotima omtalar Eros på liknande sätt som den δαιμόνιον som förekommer i *Sokrates försvarstal*.

---

⁸² Homeros, *Iliad Books 1-12* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003), Book 1, r. 222, s. 28. För svensk översättning se Homeros, *Iliaden*: Översatt av Erland Lagerlöf (Stockholm: Svenska Akademien i samverkan med Atlantis bokförlag, 2014) första sången, rad 222, s. 9.

⁸³ Platon, "Gästabudet" i *Skrifter Bok 1*, r. 202E, s. 183.

⁸⁴ Platon, "Gästabudet" i *Skrifter Bok 1*, r. 203A, s. 183.

Sokrates själv talar i försvarstalet om att han sedan barndomen hör en röst som kommer från en "gud eller gudomlighet" som avråder honom från att göra vissa saker, till exempel att syssla med politik.⁸⁵ Han säger dessutom att "guden" gett honom uppdrag förutom genom orakelsvar även genom drömmar och andra sätt⁸⁶. Guden som gett honom uppdrag genom orakelsvar är Apollon, och när han sover, enligt citatet från Diotima ovan, via en gudomlighet.

I *The Religion of Socrates* föreslår författaren McPherran att Sokrates δαιμόνιον är själva anledningen till att filosofen åtalades för att ha infört nya gudomar.⁸⁷ Som argument för detta refererar McPherran även till Platons skrift *Eutyfron*:⁸⁸

Sokrates: [...] påstår att jag är en gudamakare som hittar på nya märkliga gudar och inte dyrkar de gamla [...]

Eutyfron: [...] Det är för att du påstår att något gudomligt besöker dig ideligen.⁸⁹

Eftersom Sokrates inte skrev ner något själv utan endast andra, framför allt Platon, skrev ner vad Sokrates sade, existerar en idé om att det som karaktären "Sokrates" säger i Platons skrifter i själva verket endast är ett språkrör för Platon själv. Dombrowski argumenterar mot detta och skriver att hundratals människor iakttog *Sokrates försvarstal*.⁹⁰

Sokrates nämner sin daimonion även i skriften *Alkiabades 1*, i vilken den odräglige Alkibiades utfrågas av Sokrates enligt den Sokratiska metoden. Sokrates säger att ett gudomligt hinder tidigare har förbjudit honom att samtala med Alkibiades, men att hindret inte längre finns kvar.⁹¹ Ordet δαιμόνιον förekommer här, därefter sägs det märkligt nog i stället att det är en gud (det vill säga θεός) som förbjudit Sokrates att

---

⁸⁵ Platon, "Sokrates försvarstal" i *Skrifter Bok 1*, r. 31D, s. 32.

⁸⁶ Platon, "Sokrates försvarstal" i *Skrifter Bok 1*, r. 33C, s. 35.

⁸⁷ McPherran, *The Religion of Socrates*, s. 130-131.

⁸⁸ McPherran, *The Religion of Socrates*, s. 133-134. Även om ordet θεός förekommer i pluralisformer i *Eutyfron*, så förekommer det aldrig där i singularisform, se Tabell 2.

⁸⁹ Platon, "Eutyfron" i *Skrifter Bok 1*, r. 3B, s. 66.

⁹⁰ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 8.

⁹¹ Platon, "Alkibiades 1" i *Skrifter Bok 6*, r. 103A, s. 61.

tala med Alkibiades. Detta "slarv" med terminologin kanske kan antyda att Platon inte är författaren av texten, som har föreslagits.

I skriften *Ion* samtalar Sokrates med rapsoden Ion (Ἴων, /i.ɔ:n/) om vad som utgör god rapsodi.⁹² Sokrates insisterar på att det inte har med konstskicklighet att göra, utan med gudakraft:

Guden tar ifrån dem förnuftet och utnyttjar dem som sina tjänare liksom han gör det med de gudomliga profeterna och spåmännen, för att vi åhörare ska veta att det inte är diktarna som säger dessa värdefulla saker, ty förnuftet är inte hos dem; nej, det är guden själv som talar och låter oss höra hans röst genom dem [...] diktarna är ingenting annat än gudarnas tolkar, och var och en besatt av den gud som bemäktigar sig honom.⁹³

Denna syn på gudar som väsen som "entusiasmerar" människor påminner om beskrivningen av gudomligheter i *Sokrates försvarstal* och *Gästabudet* som kommunicerar med människor. Att en gud tar en människa i besittning och "tar ifrån dem förnuftet" är dock en betydligt kraftfullare beskrivning av händelseförloppet. Kanske är det därför gudomligheterna behövs? Om en gud kommunicerar direkt med människorna blir det för kraftfullt, så att människan åtminstone tillfälligt mister förnuftet. Även i *Faidros* sägs det att "vansinne kommer från guden".⁹⁴ Gudomligheternas medlande blir alltså hjälpande för att se till att människan nås av en "lagom dos" av gudakraft i stället, vilket torde vara mer lätthanterligt.

Det kan även här nämnas som tematiskt anknytande att i *Gästabudet* förekommer därtill ett intressant ord som är besläktat med θεός, nämligen ἔνθεος, /én.the.os/ och har översatts till "inspired by a god" på engelska⁹⁵ och "fylld av en gudom" på svenska.⁹⁶ Ordet är även besläktat med ordet ἐνθουσιασμός, /en.thu:.si.az.mós/, det

---

⁹² Rapsodi syftar här på recitation av episk poesi, så som till exempel Homeros.

⁹³ Platon, "Ion" i *Skrifter Bok 2*, r. 534 C – 534E, s. 217-218.

⁹⁴ Platon, "Faidros" i *Skrifter Bok 2*, r. 244D, s. 330.

⁹⁵ Plato, *Symposium*, r. 180B, s. 167.

⁹⁶ Platon, "Gästabudet" i *Skrifter Bok 1*, r. 180B, s. 153.

vill säga entusiasm. Ἐνθεος förekommer i olika böjningsformer i *Gästabudet*, *Faidros*, *Timaios* och särskilt i *Ion*. I *Lagarna* förekommer något liknande, där det sägs att ett gott lynne är något "vi alla också tillskriver guden enligt spådomstraditionen".⁹⁷

2.2.4. Gudar som själens vägledare och förebilder för människor

Ett viktigt budskap hos Platon tycks vara att ge gudarna upprättelse, det vill säga återställa deras anseende jämfört med det ogudaktiga beteende de beskrivs ha av till exempel Hesiodos. Trots detta blev Sokrates dömd för att inte vörda de gudar som staten vördade. Faktum är dock snarare att Sokrates snarare vördade gudarna ännu mer vad staten som dömde honom gjorde. Detta framgår i flera av Platons skrifter, men kanske framför allt i *Staten*.

Staten är Platons kanske mest kända och viktigaste skrift. I den diskuteras hur en stat ska grundas och organiseras och någonting som har stor betydelse inom staten är vilka historier som berättas för befolkningen, framför allt vilka historier som berättas om gudar. Myter som berättas av Hesiodos och Homeros (och andra diktare) kritiseras starkt eftersom där framförs berättelser där gudar begår ogudaktiga handlingar. Som exempel på ogudaktiga handlingar nämns de av Uranos och Kronos, som gömde undan respektive åt sina barn, och hämndaktioner av och mot dem. Anledningen till att dessa kritiseras är att gudarna ska ses som förebilder och statens invånare inte ska ta efter sådant dåligt beteende.⁹⁸

Liknande kritik hade framförts tidigare av $\Xi\epsilon\nu\phi\acute{\alpha}\nu\eta\varsigma$ ⁹⁹ /kse.no.p^há.nε:s/:

---

⁹⁷ Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5*, r. 792D, s. 257.

⁹⁸ Platon, "Staten" i *Skrifter Bok 3*, r. 377B-378E, s. 98-100.

⁹⁹ Försokratisk filosof från Kolofon som levde i mellan 500- och 400-talet före Kristus. Se Platon, *Skrifter Bok 4*, s. 648; "Xenophanes" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e12213220

πάντα θεοῖσ' ἀνέθηκαν Ὅμηρός θ' Ἡσίοδος τε, ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὄνειδα
καὶ ψόγος ἐστίν, κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.¹⁰⁰

Jag har dessvärre inte hittat någon svensk översättning av Xenofanes men en egen översättning av citatet ovan är följande: Homeros och Hesiodos har tillskrivit gudarna allt som är skam och vanära bland människor: stöld, otrohet och bedrägeri gentemot varandra.

Xenofanes kritik tycks inte ha fått något större genomslag eftersom det drygt 100 år senare fortfarande fanns anledning för Platon att fortsätta den. Platon kände uppenbarligen till Xenofanes eftersom han nämner honom en gång.¹⁰¹ Det är dock konstigt att Platon inte nämner honom mer med tanke på hur stora likheter det finns med det Platon själv skriver. I *Lagarna* skriver Platon att begå brott som stöld, rån, list eller våld är ingenting som gudar gör och ingen ska låta sig luras av diktare eller historieberättare som påstår det.¹⁰²

Platon menar att de myter som han kritiserar – trots att de var kända bland befolkningen och en del av den folkliga traditionen – är direkt falska. Gudarna står över sådant beteende. Detta utvecklas närmare i *Staten*:

”Guden skildras som han faktiskt är, och guden är i verkligheten god och måste omtalas som sådan”.¹⁰³ Det guden ”faktiskt är” är god menar Platon, till skillnad från de falska beskrivningarna av gudarna i folklig tradition. Det läggs sedan fram bevis för att inget ont kan komma från guden, eftersom guden är god och inte skadlig. Därmed är guden inte heller orsak till allt, utan endast de goda tingen, och oskyldig

---

¹⁰⁰ Xenophanes, ”Σίλλοι” i Hermann Diels, *Die Fragment der Vorsokratiker* (Berlin: Weidmannsche Buchhandlung 1922), s. 59-60; Xenophanes, ”Satires” i John Burnet, *Early Greek Philosophy* (London: Adam & Charles Black, 1945), s. 119.

¹⁰¹ Platon, ”Sofisten” i *Skrifter Bok 4*, r. 242D, s. 286.

¹⁰² Platon, ”Lagarna” i *Skrifter Bok 5*, r. 941B, s. 445.

¹⁰³ Platon, ”Staten” i *Skrifter Bok 3*, r. 379A-379B, s. 100.

till de onda.¹⁰⁴ Guden omtalas alltså som omnibenevolent men inte omnipotent. Slutsatsen blir att guden är sann och oföränderlig.

Guden är alltså fullkomligt enhetlig och sann i både handling och ord. Han själv förändras inte och han för inte andra bakom ljuset – vare sig i sömn eller i vaka, vare sig med skenbilder eller ord eller utsända tecken.¹⁰⁵

Denna teologi sammanfattas av Stolpe¹⁰⁶ som att Platon, påverkad av Parmenides från Elea,¹⁰⁷ säger att det gudomliga är:

- a) Gott
- b) Orsak till det som är gott
- c) Enhetligt
- d) Oföränderligt
- e) Icke bedrägligt

Denna gudssyn är kanske den största skillnaden jämfört med de folkliga grekiska gudarna som de beskrivs i den folkliga traditionen. Det har också påpekats i litteraturen att senantikens platoniker framhävde dessa attribut och att de även accepterades inom tidig kristen teologi.¹⁰⁸

I skriften *Theaitetos* skriver Platon att en gud aldrig är orättfärdig.¹⁰⁹ Det är en syn på gudar som moraliska förebilder som Platon framför. Det är dessa moraliska förebilder som ska utgöra mått för alla ting, vilket utvecklas i *Lagarna*:

Likt är vän med det lika om detta är måttfullt, men måttlösa saker är aldrig vänner, vare sig med varandra eller med måttfulla saker. För oss bör alltså **guden** i högsta grad vara mått för alla ting – långt hellre det än att någon människa ska vara mått, vilket somliga hävdar. Och för att bli omtyckt av ett sådant väsen måste man av alla

---

¹⁰⁴ Platon, "Staten" i *Skrifter Bok 3*, r. 379B-379C, s. 100-101.

¹⁰⁵ Platon, "Staten" i *Skrifter Bok 3*, r. 382E, s. 107.

¹⁰⁶ Platon, "Staten" i *Skrifter Bok 3*, s. 456.

¹⁰⁷ Försokratisk filosof som levde drygt ett århundrade före Sokrates. Se till exempel István Bodnár, "Parmenides" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e908320

¹⁰⁸ Platon, "Staten" i *Skrifter Bok 3*, s. 456.

¹⁰⁹ Platon, "Theaitetos" i *Skrifter Bok 4*, r. 176B, s. 187.

krafter och så mycket man bara kan själv bli sådan, och enligt detta resonemang är det alltså den besinningsfulle av oss som är kär för **guden** eftersom han liknar honom¹¹⁰

Detta synsätt – där guden betraktas som alltings mått – kan kallas teocentrism, och kan ses i förhållande till antropocentrism, som innebär att människan ses som alltings mått. I en annan text av Platon¹¹¹ nämns en av de ”somliga” som i stället får stå för antropocentrism, nämligen Protagoras.¹¹²

Relationen mellan människans ψυχή /psy:.kḥē:/ (själ) och guden utvecklas i skriften *Faidros*. Där utspelas ett samtal mellan Sokrates och atenaren Faidros¹¹³ som handlar bland annat om bland annat själens natur. En viktig redogörelse görs där människans själ liknas vid ett bevingat tvåspann med körsven, där en häst är vacker och god och en annan är motsatsen och fallen. Detta till skillnad från gudarna, som endast har goda hästar.¹¹⁴ När människornas själar befinner sig i himlen (det vill säga mellan inkarnationsperioder) försöker de följa en gud. Genom att här slå följe med en gud befrias själen från provningar till nästa kretslopp.¹¹⁵ Den dåliga hästen försöker dra ner själen till det dödliga livet, men ju mer den goda hästen får styra och följa en guds föredöme desto mer ser själen av det som verkligen är¹¹⁶ och kan uppnå ἀνάμνησις /a.nám.nē:.sis/, återerinring¹¹⁷:

Människan måste nämligen kunna förstå det som sägs i termer av former genom att gå från många enskilda förnimmelser och sammanfatta dem till en enhet genom resonering. Detta är att återerindra sig de ting som vår själ en gång såg när den

---

¹¹⁰ Platon, ”Lagarna” i *Skrifter Bok 5*, r. 716C, s. 167.

¹¹¹ Platon, ”Theaitetos” i *Skrifter Bok 4*, r. 152A, s. 150.

¹¹² Försokratisk filosof som levde under 400-talet före Kristus. Se till exempel Michael Narcy, ”Protagoras” i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e1011130

¹¹³ Klaus Döring, ”Phaidros” i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e917560

¹¹⁴ Platon, ”Faidros” i *Skrifter Bok 2*, r. 246A, s. 332.

¹¹⁵ Platon, ”Faidros” i *Skrifter Bok 2*, r. 248A-D, s. 334-335.

¹¹⁶ Det vill säga idévärlden, Platons viktiga begrepp för att beteckna en värld av ideala former eller idéer, som sinnevärlden – det vi upplever via sinnesintryck – endast utgör sekundära avbilder av. Se till exempel Thomas A. Szlezák, ”Ideenlehre” i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e522210

¹¹⁷ Konceptet beskrivs också i Platon, ”Menon” i *Skrifter Bok 2*, r. 81B-81E, s. 31-32.

färdades tillsammans med **guden**, föraktande de ting, om vilka vi här säger att de är, och stack upp huvudet till det som verkligen är. Därför är det alldeles rätt att det bara är filosofens intellekt som får vingar, ty så gott den kan vistas den ständigt i minnet nära det i vars närhet en **gud** blir **gud**. En man som utnyttjar påminnelser om detta på rätt sätt håller sig alltid invigd i de fullkomliga mysterierna, och han blir ensam verkligt fullkomlig. Han ställer sig utanför människors ävlan, han vänder sig mot det gudomliga; vanligt folk tror han är förryckt och klandrar honom. Att han är besatt av **guden** fattar de inte.¹¹⁸

Ovanstående citat är det mest intressanta i skriften *Faidros* och illustrerar människors sjäalars förhållande till gudar. I citatet visas hur gudarna är förebilder för människor och bokstavligt talat vägledare som leder mänskliga själar till kunskap.

I boken *Plato's Gods* kopplas detta samman med en strävan efter att bli gudomlig,¹¹⁹ vilket är ett tema som återkommer i skriften *Lagarna*. I ett kapitel betitlat "Becoming Like God"¹²⁰ hävdas det att vara vän med gud är samma sak som att vara som gud, eftersom gud är mått för alla ting. Texten refererar till att det sägs i en annan bok¹²¹ att följa förnuftet är samma sak som att tänka gudens egna tankar.¹²² Bokens författare argumenterar dock mot detta och menar att det som sägs i blockcitatet ovan inte handlar om att vi ska bli gudar, utan att snarare att sträva efter att bli så lika gudarna som möjligt.¹²³

Vägen som en människas själ behöver gå för att bli gudomlig sägs ske genom förnuftet. Efter att ha åkallat en gud till statsbygget säger Athenaren: "Om ni skulle benämna er stat efter något sådant skulle namnet ange den gud som verkligen härskar

---

¹¹⁸ Platon, "Faidros" i *Skrifter Bok 2*, r. 249C-D, s. 336-337.

¹¹⁹ van Riel, *Plato's Gods*, s. 20.

¹²⁰ van Riel, *Plato's Gods*, s. 19-24.

¹²¹ Michael Bordt, *Platons Theologie* (München: Verlag Karl Alber Freiburg, 2003).

¹²² van Riel, *Plato's Gods*, s. 22.

¹²³ van Riel, *Plato's Gods*, s. 23.

över människor som äger förnuft.”¹²⁴ I en fotnot i den svenska översättningen sägs det att ”Guden är Nous, förnuftet”.¹²⁵

Νοῦς /nû:s/ (eller νόος, /nó.os/) sedd som en gud är något som har tagits upp i forskningen.¹²⁶ Platon själv beskriver hur vägen för människans själ att bli gudomlig är genom förnuftet: Själen ”tar det gudomliga förnuftet till hjälp och själv blir sant gudomlig”.¹²⁷ En annan version av texten har dock i stället översatts som ”tar hjälp av förnuftet, som med rätta är en gud för gudar”.¹²⁸

I slutändan handlar det enligt Athenaren om att ”bli en gud, en daimon eller heros för människorna” och detta anknyts till statens organisation – en människa behöver särskild kunskap för att bli gudomlig.¹²⁹ Genom att arbeta för det bästa – i religion, politik, konst, utbildning och så vidare – imiterar vi guden.¹³⁰

Även boken *A Platonic Philosophy of Religion* innehåller ett kapitel med titeln ”Becoming Like God” som handlar om detta¹³¹ och förbinder det med en mystisk union med gudomen.¹³² Där görs kopplingen särskilt till demiurgen¹³³, den kosmiske skaparguden.

2.2.5. Kosmiska gudar

I *Timaios* talas det om en gud som är konstruktören av universum, kallad ”demiurgen” (δημιουργός, /dɛ:mi.u:r.gós/, ett namn vars bokstavliga betydelse är ”folkarbetaren”). Platon utgör den äldsta kända källan till demiurgen. Detta kan

---

¹²⁴ Platon, ”Lagarna” i *Skrifter Bok 5*, r. 713A, s. 162.

¹²⁵ Platon, *Skrifter Bok 5*, s. 527.

¹²⁶ Se till exempel Stephen Menn, *Plato on God as Nous* (Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1995) och den tidigare nämnda van Riel, *Plato's Gods*, s. 68-103.

¹²⁷ Platon, ”Lagarna” i *Skrifter Bok 5*, r. 897B, s. 389.

¹²⁸ Platon, ”Lagarna” i *Skrifter Bok 5*, s. 550.

¹²⁹ Platon, ”Lagarna” i *Skrifter Bok 5*, r. 818C, s. 291-292.

¹³⁰ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 112.

¹³¹ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 95-112.

¹³² Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 97.

¹³³ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 110.

betyda att det är Platon själv, Sokrates, eller någon annan i Platons närhet var den första som talade om detta väsen. Det kan dock också innebära att någon annan redan hade talat om demiurgen, men att inga källor av detta finns bevarat.

Demiurgen sägs av Platon vara god och utan missunnsamhet (i enlighet med den förebild Platon vill att en gud ska utgöra) med en vilja att skapa allt så likt honom själv som möjligt.¹³⁴ Att denna gud är god är viktigt att poängtera.¹³⁵ I *Timaios* sägs att δημιουργός ville att världen skulle innesluta alla levande varelser som kan fattas med förnuftet och att världen skulle vara en levande varelse, fullkomlig i alla avseenden.¹³⁶ Denna skapade varelse beskrivs på ett sätt som låter panenteistiskt:

Detta var hela uträkningen, gjord av **guden** som alltid är, gjord för en **gud** som en dag skulle komma att vara. Kroppen gjorde han slät och jämn, överallt med samma avstånd från sin mitt, en hel och fullkomlig kropp bestående av fullkomliga kroppar, och i dess mitt lade han en själ, själen sträckte han ut genom hela kroppen men även utanför och höljde kroppen med en själ. Och han gav en roterande rörelse åt detta enda, ensamma universum vars duglighet dock kunde få det att leva med sig själv, utan behov av något som helst annat, fullt tillräckligt för sig själv som bekantskap och vän. Och på alla dessa sätt alstrade skaparen världen så att den blev en lycklig **gud**.¹³⁷

Det skapade guden är kosmos eller världen, vars medvetande utgör en världssjäl eller ett världsmedvetande.¹³⁸

I *Statsmannen* nämns att universum är en levande varelse, som har fogats samman och givits intelligens av en gud.¹³⁹ Förhållandet mellan den skapande och den skapade guden har tolkats som att skaparguden och den skapade guden är en och samma, eller

---

¹³⁴ Platon, "Timaios" i *Skrifter Bok 4*, r. 29E-30C, s. 434-435.

¹³⁵ Beteckningen δημιουργός fortsatte användas av senare skribenter. Gnostiker använde ordet men förvred dess betydelse i förhållande till Platon för att – konstigt nog – beteckna ett narraktigt väsen. Se till exempel Kurt Rudolph, "Gnosis, Gnostiker" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e425720

¹³⁶ Platon. "Timaios" i *Skrifter Bok 4*, r. 30C-31A, s. 435.

¹³⁷ Platon. "Timaios" i *Skrifter Bok 4*, r. 34A-34B, s. 438-439.

¹³⁸ Dombrowski, *A Platonic Philosophy of Religion*, s. 13, 15.

¹³⁹ Platon, "Statsmannen" i *Skrifter Bok 4*, 269C, s. 352.

blir det i och med skapelsen.¹⁴⁰ Detta har jag inte funnit explicit uttryckt i Platons text, men det är en möjlig tolkning då det inte finns någonting som direkt motsäger den.

Kritias är en skrift som är en fortsättning av skriften *Timaios*. I denna talas också om den kosmiska gud som är identisk med (det skapade) universum.¹⁴¹ Det kan ses som panteism eller panenteism, men samtidigt henoteism – en gud som är universum kan anses stå över andra gudar som utgörandes delar av den. Förhållandet mellan Zeus i egenskap av "gudarnas gud" och den kosmiske guden klargörs inte i *Kritias*, vars sista del olyckligtvis inte heller finns bevarad, texten avbryts tyvärr precis när gudarnas gud ska uttala sig. Det skulle till exempel kunna handla om en henoteism i flera nivåer, där Zeus visserligen är (de andra "vanliga") gudarnas gud, men det samtidigt finns en kosmisk gud som är Zeus gud.

I de många samtalen om lagar säger Athenaren "att det är en gud som styr allt, och tillsammans med guden styr slumpen och tillfället alla mänskliga angelägenheter".¹⁴² Det sägs: "Guden [...] har början, slutet och mitten av allt som är i sina händer [...] går rakt mot sitt mål i sitt naturenliga kretslopp".¹⁴³ I en fotnot till den engelska översättningen sägs att detta antagligen syftar på Zeus på grund av en likhet med en formulering i en orfisk hymn.¹⁴⁴

I *Lagarna* sägs det att bland antikens greker ansågs det ogudaktigt att utforska den högste guden ("τὸν μέγιστον θεὸν") och världsordningen som helhet,¹⁴⁵ men Athenaren menar att det är i själva verket är motsatsen, alltså att det är gudaktigt att göra detta! Relaterat till samhällskontexten ser vi här åter igen ett uttalat exempel på hur Platons syn på den högste guden skiljer sig från den folkliga traditionen.

---

¹⁴⁰ Sara Brodie, *Nature and Divinity in Plato's Timaeus*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), s. 11-12.

¹⁴¹ Platon, "Kritias" i *Skrifter Bok 4*, r. 106A-106B, s. 515.

¹⁴² Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5*, r. 709B, s. 157.

¹⁴³ Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5*, r. 715E-716A, s. 167.

¹⁴⁴ Plato, *Laws* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926), r. 715E, s. 471.

¹⁴⁵ Platon, "Lagarna" i *Skrifter Bok 5*, r. 821A, s. 295-296.

Epinomis är en text som följer efter *Lagarna* och i denna talas det också bland annat om universum som en gud, här kallad Οὐρανός. Det sägs att visdom är en gåva från denne gud, och dessutom att både daimoner och gudar tillber honom. Dessutom sägs att guden även kan kallas Κόσμος¹⁴⁶ /kóz.mos/, Ὀλυμπος /ó.lym.pos/ eller Οὐρανός.¹⁴⁷

Även om *Epinomis* formellt sett utgör en direkt fortsättning på *Lagarna* anses den generellt inte vara skriven av Platon själv utan någon av hans lärjungar.¹⁴⁸ Trots detta har den dock likheter som går att återfinna i till exempel *Staten*, även dess panteistiska eller panenteistiska gudsbegrepp återfinns i *Timaios* och *Kritias*.

2.2.6. Ett esoteriskt gudsbegrepp?

Det är tydligt att det som utmärker Platons användning av ordet gud skiljer sig kraftigt från den folkliga traditionen. En anledning till detta kan vara att Platon skriver utifrån ett esoteriskt perspektiv. Till skillnad från den exoteriska synen (från ἐξωτερικός, /ek.só.te.ri.kós/, "extern"), det vill säga den avsedd för folk i allmänhet – den lättillgängliga och folkliga traditionen – framför Platon en esoterisk syn (från ἐσωτερικός, /e.só.te.ri.kós/, "intern"), det vill säga endast avsedd för invigda.

Det är möjligt att Platon i alla fall i en del av sina skrifter inte riktar sig till allmänheten, utan specifikt till filosofer som får en särskilt djup utbildning. Det är i så fall möjligt, och har hävdats,¹⁴⁹ att Platon medvetet gör en skillnad mellan "folklig" och "lärd" kunskap.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ Ordet kan även betyda "god ordning", se Thörn, "Aten – ett centrum för antikens idéer", s. 20.

¹⁴⁷ Platon, "Epinomis" i *Skrifter Bok 5*, r. 977A-977B, s. 491-492. "Himlen" – Οὐρανός är både namnet på guden och själva ordet för himmel.

¹⁴⁸ Platon, *Skrifter Bok 5*, s. 23.

¹⁴⁹ Gábor, "Plato on Philosophy and the Mysteries", i Ebrey, David & Kraut, Richard (red.), *The Cambridge companion to Plato* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022), s. 235.

¹⁵⁰ Här kan även åter igen nämnas den uppfattning kallad den esoteriska tolkningen om att en del av Platons tankebyggnad aldrig formulerades i skrift, där den så kallade Tübingen-skolan är dess mest kända anhängare. Denna uppfattning bygger på att den oskrivna läran ändå kan anas i Platons skrifter men utan att där riktigt utvecklas fullt ut. Se Platon, "Sokrates försvarstal" i *Skrifter Bok 1*, s. 9.

I det gamla Grekland fanns så kallade mysteriereligioner som endast var för invigda och alltså utgör esoterisk religion. Utmärkande för mysteriereligioner är att deras medlemmar kan etablera en relation med gudomliga makter, och därigenom förvänta sig extraordinära prerogativ och belöningar från gudomligheterna.¹⁵¹ En av de mest kända mysteriereligionerna var de eleusinska mysterierna.¹⁵²

I *Faidros* nämner Platon *myster* (μύστης) och *epopter* (ἐποπτεία), som betecknar invigda i de eleusinska mysterierna¹⁵³ och skriver senare om invigning "i det mysterium som man har rätt att kalla det lyckligaste av alla."¹⁵⁴ Detta lyckliga mysterium är syftar på människans beskådande av idévärlden som beskrivs i *Faidros*¹⁵⁵ och det är anmärkningsvärt att samma terminologi används som i mysteriereligionen. Är det möjligt att de mystiska riterna i de eleusinska mysterierna var ett sätt för de invigda att ta del av idévärlden?

I *Plato's Theology* hävdar författaren att det är ett välgrundat antagande att Platon var influerad av mysteriereligioner.¹⁵⁶ Om Platon var invigd och influerad av mysteriereligioner är det troligt att detsamma gäller även för Sokrates. Om Platon hade en esoterisk lära kan en anledning till detta vara samma som till att Sokrates blev dömd till döden – att staten förbjöd sådant från att uttryckas. Denna religiösa intolerans tycks inte ha gynnat statsreligionen eftersom den så småningom blev så gott som utrotad i och med kristendomens införande.

Här kan en jämförelse göras mellan religioners etablering och utbredning göras. På samma sätt som kristendomen kan ses som en reaktion mot och försök till uppgradering av judendomen kan Platons gudsbegrepp kan ses som ett försök till en

---

¹⁵¹ Betegh, Gábor, "Plato on Philosophy and the Mysteries", i Ebrey, David & Kraut, Richard (red.), *The Cambridge companion to Plato* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022), s. 235.

¹⁵² Se till exempel Hans Lohmann, "Eleusis" i *Der Neue Pauly Online*, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e329140

¹⁵³ Platon, "Faidros" i *Skrifter Bok 2*, s. 498.

¹⁵⁴ Platon, "Faidros" i *Skrifter Bok 2*, r. 250C, s. 338.

¹⁵⁵ Se kapitlet "Gudar som själens vägledare och förebilder för människor."

¹⁵⁶ Solmsen, *Plato's Theology*, s. 123.

uppgradering av den grekiska statsreligionen.¹⁵⁷ Liksom myter om de grekiska gudarnas ogudaktiga beteende ersattes med en syn på gudarna som allt igenom goda av Platon, ersatte kristendomen de mer blodtörstiga aspekterna hos varelsen יהוה /jah'we/ med en Θεός baserad på kärlek och godhet. Men medan kristendom trots allt lyckades med detta uppdrag och etablerade sig och blev en världsreligion kan inte samma sak sägas om Platons läror.

Även om Platons akademi förblev verksam i nära tusen år efter Platon fick dess sammanhållande filosofiska lära – platonism – långt ifrån samma ideologiska genomslag som kristendom. Vi kan bara spekulera i hur historien hade utvecklats om det var platonism som hade blivit grund för den nya rådande statsreligionen i stället för kristendom, alternativt om kristendomen hade kunnat synkretiseras med platonismen. Nyplatonikerna försökte in i det sista, men trots likheter mellan och influerande mellan nyplatonism och kristendom förbjöds även nyplatonismen som egen lära och den östromerske kejsaren Ιουστινιανός /i.us.ti.ni.a'nos/ stängde tragiskt slutligen Platons akademi år 529 efter Kristus.¹⁵⁸

3. Konklusion

Denna uppsats har visat på vilka sätt Platons gudsbegrepp är komplext och mångfacetterat. Det har en kontextuell bakgrund i den folkliga traditionen – en sträng statsreligion – men sträcker sig långt utanför den. Ordet för gud förekommer i de flesta av Platons skrifter och i vissa av skrifterna har det stor betydelse. Jag efter genomgång av förekomster av ordet Θεός kategoriserat betydelsen gudsbegreppet har för Platon tematiskt:

---

¹⁵⁷ I avseendet att gudomliga varelser ses som förebilder och moraliska rättesnören för människor.

¹⁵⁸ Szlezák, "Akademeia" i *Der Neue Pauly Online*, hämtad 23 maj 2024, https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/1574-9347_dnp_e111350

Gudar som i Homeros och Hesiodos berättelser agerar ogudaktigt och oetiskt beskrivs av Platon på annorlunda sätt, där i stället deras goda och dygdiga egenskaper framhävs.

Gudarnas betydelse som förebilder för människor är av yttersta betydelse. I himlen färdas en människas själ efter en vägledande gud för att ta del av den yttersta verkligheten som ger insikt att bära med sig i livet. Målet är att efterlikna guden, eftersom guden är alltings mått.

Samtidigt som Platons syn på det gudomliga är större och allomfattande, så kommer den samtidigt närmare människorna. Gudar som inspirerar och entusiasmerar människor – ibland till den grad att det leder till vansinne – kompletteras hos Platon med gudomligheter som utgör viktiga budbärare och medlare mellan gudar och människor.

En gud är också skaparen av universum som i sig likaledes är en gud. Liksom den skapande guden har skapat ett gudomligt universum fyllt av visdom, kan människor hämta visdom från denna kosmiska gudomlighet som vi är en del av.

Platons gudsbegrepp är måhända esoteriskt. Kanske var det aldrig avsett för en allmänhet, utan endast för invigda i mysteriereligion. Samtidigt finns hos Platon en strävan efter en idealstat med gudar som vägledande principer för människorna.

Platons gudsbegrepp kan ses som ett sätt att uppgradera statsreligionen till en mer etisk lära. Hur världshistorien hade kunnat utvecklas om detta hade lyckats kan vi endast spekulera om.

4. Bibliografi

4.1. Källmaterial

Hesiod. *Theogony ; Works and days ; Testimonia*. Loeb Classical Library 57. Translated by Glenn W. Most. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006).

Hesiodos. *Theogonin och Verk och dagar*. Tolkade av Ingvar Björkeson. Stockholm: Natur och kultur, 2003.

Homer. *Iliad Books 1-12*. Loeb Classical Library 170. Translated by Augustus Taber Murray. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.

Homeros. *Iliaden*: Översatt av Erland Lagerlöf. Stockholm: Svenska Akademien i samverkan med Atlantis bokförlag, 2014.

Pantelia, Maria C., ed. "Thesaurus Linguae Graecae" Digital Library. Hämtad 20 april – 22 maj 2024. <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Plato. *Euthyphro ; Apology ; Crito ; Phaedo ; Phaedrus*. Loeb Classical Library 36. Translated by Harold North Fowler. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.

Plato. *Laches ; Protagoras ; Meno ; Euthydemus*. Loeb Classical Library 165. Translated by W. R. M. Lamb. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.

Plato. *Symposium ; Gorgias*. Loeb Classical Library 166. Translated by W. R. M. Lamb. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.

Plato. *Laws*. Loeb Classical Library 187 & 192. Translated by R. G. Bury. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926.

Plato. *Charmides. Alcibiades I and II. Hipparchus. The Lovers. Theages. Minos. Epinomis*. Loeb Classical Library 201. Translated by W. R. M. Lamb. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1927.

Plato. *Timaeus. Critias. Cleitophon. Menexenus. Epistles*. Loeb Classical Library 234. Translated by R. G. Bury. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1929.

Plato. *Cratylus ; Parmenides ; Greater Hippias ; Lesser Hippias*. Loeb Classical Library 167. Translated by Harold North Fowler. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939.

Platon. *Gästabudet och några andra dialoger*. Översättning av E. Weer. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1917.

Platon. *Skrifter Bok 1; Sokrates försvarstal ; Kriton ; Euthyfron; Laches ; Den mindre Hippias ; Gästabudet ; Faidon ; Gorgias*. Översättning av Jan Stolpe. Stockholm: Atlantis förlag, 2000

Platon. *Skrifter Bok 2; Menon ; Protagoras ; Lysis ; Charmides ; Ion ; Menexenos ; Euthydemos ; Faidros ; Kratylos*. Översättning av Jan Stolpe. Stockholm: Atlantis förlag, 2001.

Platon. *Skrifter Bok 3; Staten*. Översättning av Jan Stolpe. Stockholm: Atlantis förlag, 2003.

Platon. *Skrifter Bok 4; Parmenides, Theaitetos, Sofisten, Statsmannen, Timaios, Kritias, Filebos*. Översättning av Jan Stolpe. Stockholm: Atlantis förlag, 2006.

Platon. *Skrifter Bok 5; Minos, Lagarna, Epinomis*. Översättning av Jan Stolpe. Stockholm: Atlantis förlag, 2008.

Platon. *Skrifter Bok 6; Den större Hippias ; Alkibiades 1-2 ; Hipparchos ; Rivalerna ; Theages ; Kleitofon ; Brev ; Om det rätta ; Om duglighet ; Demodokos ; Sisyfos ; Eryxias ; Axiochos ; Definitioner ; Halkyon ; Epigram*. Översättning av Jan Stolpe. Stockholm: Atlantis förlag, 2009.

Platon. *Sokrates' försvarstal*. Översättning av Bernhard Risberg. Stockholm: Norstedt, 1910.

Xenophanes. "Satires" i John Burnet. *Early Greek Philosophy*. London: Adam & Charles Black, 1945.

Xenophanes. "Σίλλοι" i Hermann Diels. *Die Fragment der Vorsokratiker*. Vierte Auflage. Erster Band. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung 1922.

4.2. Litteratur och forskning

Balz, Horst Robert & Müller, Gerhard (red.) *Theologische Realenzyklopädie*. Bd. 13. Berlin: Walter de Gruyter, 1993.

Bartninkas, Vilius. *Traditional and Cosmic Gods in Later Plato and the Early Academy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2023.

Betegh, Gábor, "Plato on Philosophy and the Mysteries" i Ebrey, David & Kraut, Richard (red.) *The Cambridge companion to Plato*, Second edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.

Bordt, Michael. *Platons Theologie*. München: Verlag Karl Alber Freiburg, 2003.

Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.) *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur, 2018.

- Brodie, Sarah. *Nature and Divinity in Plato's Timaeus*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Buchberger, Michael & Kasper, Walter (red.) *Lexikon für Theologie und Kirche*. Bd. 4. Freiburg im Breisgau: Herder, Horst, 1995.
- Burkert, Walter. *Griechische Religion der archaischen und klassischen Epoche*. Stuttgart: Kohlhammer Druckerei, 2011.
- Dombrowski, Daniel A. *A Platonic Philosophy of Religion – A Process Perspective* Albany, NY: State University of New York Press, 2005.
- Liddell, Henry George & Scott, Robert. *A Greek-English Lexicon*. Oxford: Oxford University Press, 1996. <https://www.perseus.tufts.edu/>
- McPherran, Mark L. "Socratic Religion" i Morrison, Donald R. (red.) *The Cambridge Companion to Socrates*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- McPherran, Mark L. *The Religion of Socrates*. University Park: Pennsylvania State University Press, 1996.
- Menn, Stephen. *Plato on God as Nous*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1995.
- Merriam-Webster.com. "MacGuffin". Hämtad 5 april 2024. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/MacGuffin>
- Mohr, Richard D. *God and Forms in Plato*. USA: Parmenides Publishing, 2005.
- Pauly, August Friedrich von & alia (red.) *Der Neue Pauly Online*. Leiden: Brill, 2006.
- Persson, Mats. "Mot en ny Platonbild?" i Johannison, Karin (red.) *Lychnos, årsbok för idé- och lärdomshistoria*, 1995. Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala, 1995.
- Riel, Gerd van. *Plato's Gods*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2013.
- Roberts, J. W. (red.) *The Oxford Dictionary of the Classical World*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Solmsen, Friedrich. *Plato's Theology*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1942.
- Skinner, Quentin. "Meaning and Understanding in the History of Ideas." *History and Theory*, Vol. 8, No. 1 (1969). <http://www.jstor.org/stable/2504188>
- Suzanne, Bernhard. "Quoting Plato: Stephanus references". Senast uppdaterad 8 mars 2009. Hämtad 20 april 2024. <https://plato-dialogues.org/faq/faq007.htm>
- Thörn, Kerstin. "Aten – ett centrum för antikens idéer". Ronny Ambjörnsson (red.), *Från Aten till Los Angeles – idéhistoriska miljöer*. Stockholm: Utbildningsradion, Liber Hermods, Bra Böcker, 1986.

5. Appendix

Titel	Stephanus
Sokrates försvarstal	19a6, 21b3, 21e5, 22a4, 23a5, 23b5, 23b7, 23c1, 26e3, 28c5, 26e3, 28e4, 29b6, 29d4, 30a5, 30a6, 30e1, 30e6, 31a7, 31a8, 33c5, 35d7, 37e6, 40b1, 42a5
Kriton	54e2
Faidon	58b4, 60c2, 61a5, 61b2, 61b3, 62c7, 62d2, 67a6, 69d6, 80d7-1, 80d7-2, 85a2, 85b5, 95b7, 106d5
Theages	126a3, 130e6
Theaitetos	150c8, 150d4, 150d8, 151b4, 151d1, 151d5, 161c8, 176b1, 176b8, 210c7
Sofisten	216a5, 216b2, 216b5, 216b9, 216c4, 265c4, 265c9, 265d3, 266b3, 269e9
Euthydemos	272e1, 302e5
Protagoras	317b7, 322a4, 341e3, 341e5, 341e5, 344c2
Kratylos	396a5, 396b1, 398d1, 402e4, 403a2, 403b3, 403b8, 403e3, 404d1, 404d4, 404e2, 404e5, 405a2, 405a6, 405b6, 405c5, 405d3, 406a2, 406a6, 406b3, 406b6, 407b4, 407b9, 407d4, 408a7, 437c1, 438c6
Gorgias	482b5, 507e4, 512e2
Ion	530a5, 530b4, 534c7, 534d3, 534e2, 534e6, 536a2, 536c4, 537c6
Filebos	12b2, 12b7, 18b6, 22c1, 23c9, 25b8, 26b8, 28b1, 63e6
Menon	82e12, 99d4
Alkibiades 1	105b8, 105d5, 105e5, 105e7, 124c8, 127e6, 133c4, 133c5, 133c10, 133c13, 135d6
Alkibiades 2	138a1, 148a2, 149b1, 149b6, 150a6, 150b6, 150b7, 150c4, 150d9
Charmides	156d8, 164d7, 164e3, 165a5
Laches	196a6, 201c5
Lysis	204c1, 214a3, 214a6
Menexenos	245e3
Statsmannen	257b5, 269a4, 269c5, 271c2, 271d4, 271e5, 273d4, 275a1, 298e11, 303b4,
Minos	319a3

Staten	327a2, 328a2, 331b2, 379a7, 379b1, 379c2, 379c7, 380a4, 380a8-1, 380a8-2, 380b1, 380b3, 380b6, 380c9, 380d1, 381b4-1, 381b4-2, 381b6, 381c1, 381c6, 382a1, 382d6, 382d9, 382e4, 382e8, 391b1, 391d2, 393a1, 393e3, 393e6, 394a4, 399b5, 408c3, 408c4, 411e4, 415a3, 415b4, 425e3, 427c3, 443c1, 469a4, 470a3, 493a1, 508a9, 517b6, 552c7, 579a5, 597b5, 597b12, 597c1, 597c4, 597c11, 613b1, 617e5
Lagarna	624a1, 624a3-1, 624a3-2 624d8, 626d4, 632e7, 636d4, 641d7, 642d7, 642e1, 643a7, 647e1, 649a2, 657a8, 662b1, 672b3, 679b1, 682a2, 682e10, 683b7, 683c5, 688b7, 692b6, 696b1, 709b7-1, 709b7-2, 710d2, 712b4, 713a4, 713a5, 713d6, 713e5, 715e8, 716b1, 716b9, 716c1, 716c4, 716d2, 717a1, 722c6, 729e4, 730a1, 730a7, 732c7, 737b5, 738d2, 739e5, 740a6, 741a4, 741b5, 741d4, 745d1, 752a8, 753c2, 757e4, 759b8, 767d1, 771e1, 771b5, 773d2, 774a1, 774b2, 775b6, 775c4, 775e2, 778b7, 792d3, 796c3, 799e5, 803c3, 803c4, 804a6, 804b8, 806b3, 818b1, 818b2, 818c1, 821a2, 821a9, 828d2, 835c1, 841c8, 844d5, 856e1, 858b2, 859b3, 861b6, 865d1, 871c1, 871d1, 873d1, 873e8, 879e2, 889c5, 893b1, 897b2, 899a9, 901a7, 901b6, 901c5, 902e4, 902e7, 905c6, 910b7, 913d4, 914a3, 914a5, 914b5, 919d4, 921a3, 921a4, 921a5, 930e3, 931c4, 931d9, 936a2, 941b9, 944d6, 945e6, 946b6, 965e6, 968b11, 969a6
Epinomis	975b6, 976e3, 976e4, 977a3, 978c5, 978d6, 978e4, 980c4, 983b1, 989b3, 983b4, 985a5, 988b7, 989d4, 991b8, 991d8
Timaios	21a2, 21e5, 23d6, 24b5, 24c5, 24d1, 26e3, 27c3, 30a2, 30b8, 30d3, 31b8, 32b4, 34a8, 34b1, 34b8, 34c1, 38c4, 38c7, 39b4, 44e4, 46c7, 46e8, 47b6, 47c3, 48d4, 53b4, 53b6, 53d6, 55c5, 55d5, 56c5, 68d4, 68e4, 69b3, 71a7, 71e3, 72d6, 73b8, 74d6, 75d1, 79b2, 80e1, 90a4, 92a3, 92c7
Kritias	106a4, 108d3, 110b5, 110b8, 113e3, 115c6, 116d8, 119d8, 120b4, 120d7, 120e1, 121a8, 121b7
Parmenides	134c11, 134d1, 134d9, 134e8
Gästabudet	176a3, 177a8, 177c4, 177c7, 178a7, 178b1, 179b2, 180d3, 181b8, 185b5, 186b1, 186e4, 188e4, 193a2, 193b4, 193c8, 197d7, 194e6, 194e7, 195d1, 195d2, 196a8, 196b4, 196b7-1, 196b7-2, 196d5, 196e1, 1971a4, 1971b8,

	197e6, 197a3, 201e5, 202b7, 202c1, 202c2, 202d5, 202d7, 202e1, 203a1, 214d3
Faidros	238d6, 242d9, 242e2, 244d4, 246d1, 246d3, 247d1, 248a2, 248c3, 249c3, 249c6, 251a5, 251a6, 252d1, 252d6, 253a1, 253a2, 253a4, 253b1, 253b4, 253c1, 266b7, 266b8, 274b9, 274d4, 278d4
Den större Hippias	286c3, 288b9, 288c5, 289b4, 292d2
Brev	311d6, 315b4, 315c1, 315c2, 316d2, 320b3, 320c7, 323c5, 323d3, 350a5, 353b5, 354e5, 354e6, 363b5
Kleitofon	407a8
Definitioner	411a3, 414b1, 415a9-1, 415a9-2, 415b1
"Spuria"	367c3, 379d1, 379d6, 379d9

Tabell 3. Samtliga förekomster av θεός i singularis.